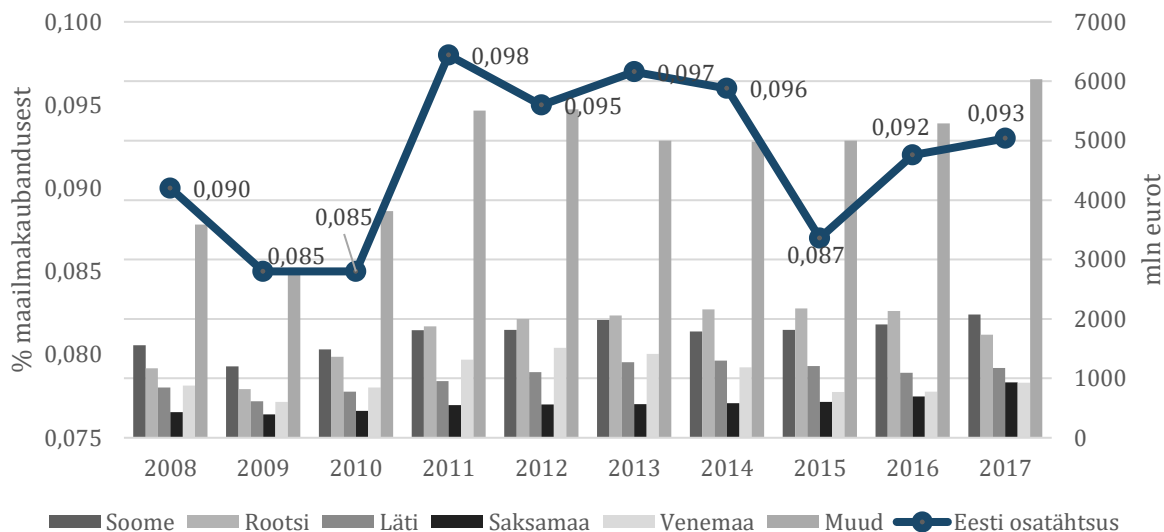


11. EESTI ROLL JA TEGEVUS MAAILMAS

Faktilehes antakse ülevaade Eesti välispoliitikat mõjutavatest trendidest ja arengusuundadest.

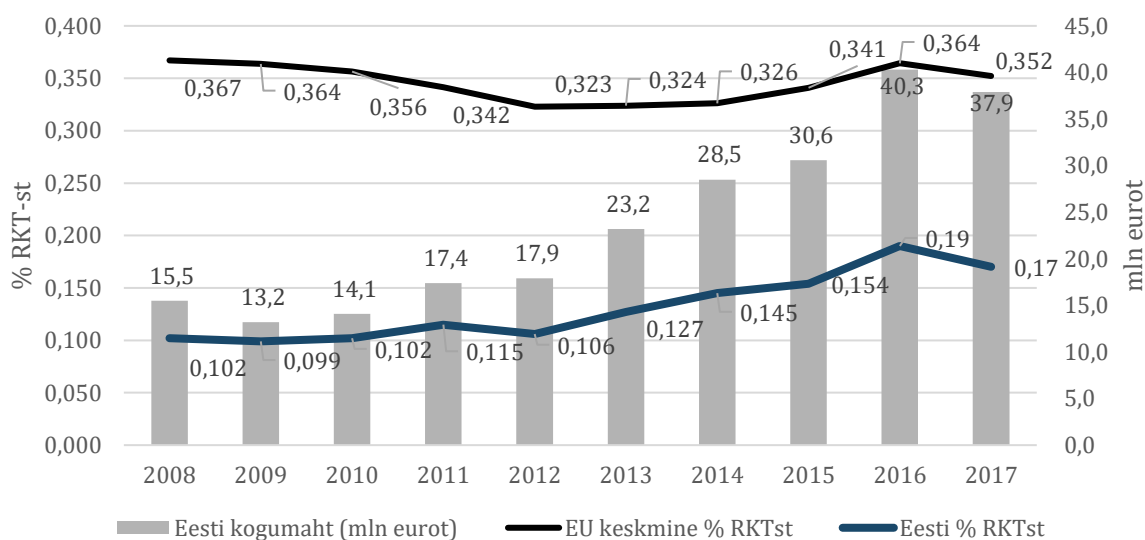
1. Hetkeolukord

Joonis 1. Eksport ja Eesti osatähtsus maailmakaubanduses



Allikas: WTO ja statistika andmebaas

Joonis 2. Arengu- ja humanitaarabi



Allikas: OECD (<https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm>)

Eesti välispoliitilise tegevuse peamiseks eesmärgideks on **julgeoleku kindlustamine, Eesti kodanike kaitse, ekspordi arendamine ja välisinvesteeringute kasv, rahvusvaheliste suhete reeglipärasuse ja stabiilsuse tagamine ning kestlik areng**. Välispoliitika lähtub sellistest väärtusest nagu demokraatia, vabadus, turumajandus ning inimõiguste ja õigusriigi põhimõtete austamine. Need väärtused on praegu maailmas surve alla sattunud, mis paneb proovile ka Eesti välispoliitika.

Kahepoolsetes suhetes keskendutakse **Atlandi-ülestele** ja **liitlussuhetele NATO**s ning koostööle naaberriikidega. Lisaks neile kasutab Eesti aktiivselt rahvusvahelisi organisatsioone oma mõjukuse suurendamiseks ja maine kujundamiseks. **Enim rõhku** on pandud tegevusele **NATO**s ja **EL**is, kuid olulised on ka **ÜRO** ja **OECD**. Lisaks osaletakse teistes valdkondlikes ja regionaalsetes organisatsioonides, kasutades neid mitmepoolseid kanaleid, nagu näiteks Rahvusvaheline Frankofoonia Organisatsioon, et jõuda suurema hulga riikideni.

Eestil on **44 välisesindust**, sealhulgas 7 alalist esindust rahvusvaheliste organisatsioonide juures. Võrdluses teiste riikidega paistab Eesti silma väikese hulga kohapealt palgatute ja väikeste esinduste poolest (mitmed mehitatud ainult suursaadiku ja nõuniku või tehnilise töötajaga). Lisaks on Eestil umbes 200 aukonsulit, kes pakuvad peamiselt administratiivset konsulaarabi ja toetavad majanduskoostööd.

Eesti kaupade eksport on viimastel aastatel suurenenud ja **2018. aasta ekspordimahu prognoos** on **~14 mld eurot**. Eesti päritolu toodete ekspordi osatähtsus kogu ekspordis on viimastel aastatel olnud stabiilne ja jäi 2017. aastal 72% juurde. Peamised **partnerid** on endiselt **naaberriigid ning suuremad turud nagu Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid** (joonis 1). Seejuures on püsivalt kasvanud uute turgude (Aasia ja araabia maad) maht (ligi 0,7 mld eurot)¹. Kaubandusbilansi puudujääk, mis majanduskriisi aastatel märkimisväärselt vähenes, on viimastel aastatel taas kasvule pööranud (2018. aasta prognoos ~ -1,8 mld eurot). Eesti **teenuste eksport** on samuti pidevalt suurenenud, moodustades 2017. aastal **~ 6 mld eurot**. Üha olulisem on suurema lisandväärtusega ekspordi toetamine – see kehtib ühtviisi nii põllumajandus-, tööstustoodete kui ka teenuste kohta.

Kuigi **majanduskoostöö** peamiste sihtriikide hulka kuuluvad ka **Aasia** riigid, on katsed nendega koostööd suurendada **seni edenunud visalt**. Eriti paistab see silma suhetes Hiinaga. Lisaks **eri väärtustele** võib probleemiks pidada ka **Eesti tootjate väiksust**, mis muudab raskeks suurtele turgudele sisenemise. Eestisse tehtavate välisinvesteeringute puhul on oluline tagada ka elutähtsate teenuste ja kriitilise infrastruktuuri kaitse, mis võib osutada piiravaks asjaoluks.

Eesti ametlik **arenguabi** on aastail 2013–2016 märkimisväärselt **suurenenud** (joonis 2). Tõhusamate tulemuste saavutamiseks keskendub Eesti arengukoostöös prioriteetsetele sihtriikidele – **Afganistan, Gruusia, Moldova, Ukraina, ja Valgevene**. Valdcondlikud prioriteedid on riigihaldus, digiteemad (sh e-valitsemine), kodanikuühiskonna toetamine ja haridus. Arenguabi projektide elluviimisel on kasvanud kodanikuühenduste, asutuste ja erasektori konkurents ning selle tulemusel on paranenud arenguabi tõhusus. Eesti on säästva arengu eesmärkide raames seadnud endale sihiks saavutada ametliku arenguabi tase 0,33% RKT-st aastaks 2030.

Kuigi väljaränne on alates 2014. aastast vähenenud, on Eesti kodanike arv **väljaspool Eestit** aina kasvanud, moodustades **15% kõigist eestlastest**. Üha enam ressursse kulub välismaal elavate eestlaste vajadustega tegelemisele. Olulised on nii tagasipöördumise kui ka Eesti kultuuri ja keele säilimise toetamine välisriikides. Diasporaa kaudu saab rohkem panustada majanduspotentsiaali, hariduse ja kogemuse ärakasutamisse ning Eesti maine kujundamisse. Katsed välismaal elavaid eestlasi tagasi pöörduma meelitada ei ole seni suurt edu saavutanud, kuigi 2017. aastal naasis rohkem eestlasi, kui lahkus.

Eesti on saavutanud regionaalselt hea maine suuresti tänu tehnoloogilistele uuendustele ja pädevustele². Seda toetab selgelt ka käivitunud **e-residentsuse programm**. Eestil on potentsiaali olla valdkonna üks eestkõnelejaid ja IT-õiguse kujundajaid maailmas. Paraku globaalselt on Eesti kaubamärgina vaevaliselt tuntust kogunud.³

2. Olulised suundumused Euroopa Liidus

Välispoliitika sõltub rahvusvahelisest keskkonnast, mida kujundavad globaalsed suundumused ning teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus. **Pinged ja ebastabiilsus rahvusvahelistes suhetes kasvavad**, teravnevad üleilmastumise mõjud. Suureneb autoritaarsete riikide surve demokraatial, turumajandusel, inimõigustel ja õigusriigil põhinevale läänelikule väärtusruumile. Iseloomulik on populismi kasv kogu Lääne ühiskonnas, mis õõnestab läänelikke demokraatlikke põhimõtteid. Euroopa julgeolekut mõjutavad rändevood, ideoloogiline ja religioosne äärmuslus ning autokraatlikud valitsemismudelid. Esile on kerkinud asümmeetrilised ohud, informatsiooniga manipuleerimist ja valetabe levitamist kasutatakse konfliktide eskaleerimiseks. Venemaa ja läänemaailma suhted võivad jääda pikaks ajaks pingeliseks.

Maailmamajanduse olukorda iseloomustab jõujoonte muutumine, vabakaubanduspõhimõtete kahtluse alla seadmine ja proteksionistlikud meetmed ning tihe konkurents uutele turgudele sisenemisel. Oluline globaalne suundumus on **Hiina tõus**, kuid ka India ja Aafrika kasv. Euroopa Liit, mis on siiani olnud juhtival positsioonil maailmakaubanduses, loovutab lähikümnendil oma positsiooni Hiinale. G7 riikide osakaal maailmamajanduses SKP kogusumma põhjal on võrreldes 1980ndate aastatega vähenenud 70%-lt 50%-le ja langustrend jätkub. **Ekspordis** on üha olulisem suurema lisandväärtuse toetamine ning **teenuste osakaalu** kasv, samuti **andmevoogude piiriülene** liikumine. Eesti jaoks on oluline **digiteenuste suurem** levik ning nendega seonduv **rahvusvaheline õigusraamistik**.

Euroopa Liidu välispoliitiline areng on olnud teiste ELi poliitikavaldkondadega võrreldes **tagasihoidlikum**. Lissaboni leping tugevdas küll ELi välispoliitilist dimensiooni, kuid fookus on jäänud õiguslike lahenduste eelistamisele ning multilateraalse diplomaatia kasutamisele. **Liikmesriigid** on eelistanud hoida ühises välis- ja julgeolekupoliitikas **kontrolli** enda käes **ühehäälsusnõude kaudu nõukogus** otsuste tegemisel. Maailm juhindub järjest enam geopoliitikast, mis nõuab Euroopa Liidult oma tegevuste paremat eesmärgistamist, samal ajal oma väärtustele truuks jäädes. ELi globaalstrateegias (2016) nähakse ette mitmeid samme pragmaatilisema välistegevuse suunas, sh **kerksuse suurendamine ELi ida- ja lõunanaabruses** ja **regionaalse koostöö toetamine** kogu maailmas. Eraldi eesmärgid on seatud Atlandi-ülelele koostööle ning suhetele Lähis-Ida, Aafrika, Aasia ja Arktikaga.

Euroopa Liidu jaoks on märgilise tähtsusega **Ühendkuningriigi lahkumine Euroopa Liidust (Brexit)**. Sellel võivad olla tugevad järelmõjud liidu edasisele arengule ja pretsedendi tähtsus võimalikele järgmistele liidust lahkuda soovijatele. Eestile toob see kaasa vajaduse arendada ka tugevamaid kahepoolseid ja regionaalseid suhteid Ühendkuningriigiga. Samal ajal püsib toetus kuulumisele Euroopa Liitu vaatamata Brexitile siiski suur. Eurobaromeetri 2018. aasta septembris avaldatud tulemused näitavad, et Eestis toetab ELi liikmesust 74%, Euroopa Liidus keskmiselt 62% kodanikest, mis on viimase 25 aasta rekord.

3. Poliitikasoovitused Eestile

Poliitikasoovitused on kogutud ning üldistatud aastatel 2013–2018 valminud eri valdkondlikest uuringutest, hindamistest, audititest, Euroopa Liidu või muudest rahvusvahelistest analüüsides.

1. Suurendada välismajanduse ja äridiplomaatia prioriteetsust.⁴
2. Tagada välismajandusvaldkonna tugevam koordinatsioon ja ühtne juhtimine.⁵

3. Keskenduda väliskaubanduse edendamisel selgemalt riikidele, kuhu on võimalik suurendada Eestis toodetud kaupade ja teenuste ekspordi.
4. Töötada välja strateegia, millega toetada ettevõtjate sisenemist uutele turgudele (Aafrika ja araabia maad).⁶
5. Otsida võimalusi teistega koos (naaberriikidega) uutele turgudele sisenemiseks.⁷
6. Saavutada arenguabi tase 0,33% RKT-st aastaks 2030.
7. Tugineda arengukoostöös Eesti jaoks prioriteetsetele valdkondadele, milles meil on märkimisväärne rahvusvaheline pädevus (haridus, innovatiivsete lahenduste rakendamine jms).
8. Turustada Eestit välismaal mitmekülsete investeerimisvõimaluste ja turismivõimalustega riigina.
9. Turustada Eestit välismaal hea elukohariigina, kus on soodsad tingimused töö-, õppe- ja teadustegevuseks (sh rahvuskaaslaste seas, e-residentide võrgustikku kasutades).⁸
10. Luua välismaal elavatele eestlastele nüüdisaegsed (digitaalsed) võimalused saada osa Eesti konsulaar- ja tööturuteenustest.
11. Kaasata ulatuslikumalt diasporaad Eesti ühiskonnaelu kujundamisse ja sotsiaalse innovatsiooni loomiseks. Arendada välja platvormid, mis võimaldavad luua Eesti diasporaa kõrgetasemeliste erialaspetsialistide ja ettevõtjate koostöövõrgustikud.
12. Töötada aktiivselt ELi transatlantiliste suhete arengu nimel.
13. Töötada tulemusliku ja toimiva ELi välistegevuse heaks.
14. Panustada aktiivselt Euroopa Liidu ühisesse välis- ja julgeolekupoliitikasse, et tagada stabiilsus nii ELi ida- kui ka lõunanaabruses.
15. Jätkata idapartnerite aktiivset toetamist Euroopa perspektiivi (ELiga liitumisvõimaluse) poole liikumisel.
16. Lõunanaabruses hoida tähelepanu ELi koostöö edendamisel ÜRO ja regionaalsete partneritega kriiside ennetamisel ja lahendamisel ning IKT kasutamisevõimaluste laiendamisel ühiskonna reformimisel.
17. Töötada ELi laienemise jätkumise nimel ELi aluslepingutes sätestatud raamistiku ja tingimuste kohaselt.
18. Hoida ühtsust ja järjepidevust ELi Venemaa-poliitikas. Sanktsioonid peavad kehtima, kuni on täielikult taastatud Ukraina suveräänsus ja territoriaalne terviklikkus.
19. Arendada ulatuslikumat julgeolekualast koostööd Euroopa Liidu suurriikidega.
20. Suurendada panust tegevustesse, mis tõhustavad olemasoleva rahvusvahelise õiguse arendamist ja rakendumist küberruumis.

¹Allikas: Statistikaamet

² Digital Economy and Society Index (DESI) 2018 Country Report Estonia
[http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-20/ee-desi_2018-country-profile_eng_B43FFF58-F3FD-633C-F5833D8295BB9EB0_52221.pdf]

³ „Country Brand Ranking“ Bloom consulting

⁴ „Eesti välisteenistuse tugevdamine“ Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse analüüs
[<https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2014/11/Eesti-v%C3%A4listeenistuse-tugevdamine.pdf>]

⁵ sealsamas

⁶ „Aasia-suunaline institutsionaalne võimekus avalikus sektoris“ uuringu lõpparuanne [<http://auke.ee/wp-content/uploads/2014/11/Eesti-Aasia-suunaline-institutsionaalne-v%C3%B5imekus-avalikus-sektoris.pdf>]

⁷ sealsamas

⁸ Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuring [<https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/Rahvuskaaslaste-programmi-m%C3%B5ju-uuring.pdf>]